

Mladen Miroslavljević
Biljana Bogdanić

**FRIEDRICH
EBERT**
STIFTUNG

Izdavač
Friedrich Ebert Stiftung Sarajevo

Lektorka
Zinaida Lakić

Naslovna strana
Aleksandar Aničić

Priprema za štampu
Friedrich Ebert Stiftung

Štampa
Amosgraf d.o.o Sarajevo

Tiraž
300

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

316.774(497.6):061.1EU

MIROSAVLJEVIĆ, Mladen

Evropska unija, mediji i BiH / Mladen
Miroslavljević. Evropska unija u štampanim medijima
u BiH / Biljana Bogdanić. - Sarajevo : Friedrich
Ebert Stiftung, 2010. - 49 str. : graf. prikazi ;
23 cm

Bibliografija: str. 19-20, 49

ISBN 978-9958-884-04-7
1. Bogdanić, Biljana
COBISS.BH-ID 18443526

Mladen Miroslavljević
Evropska unija, mediji i BiH

Biljana Bogdanić
*Evropska unija u štampanim
medijima u BiH*

Sarajevo, 2010.

Sadržaj

Mladen Mirosavljević

EVROPSKA UNIJA, MEDIJI I BiH

Evropska unija, mediji i BiH.....	6
Medijska pismenost.....	7
Štampani mediji.....	10
Izvori	12
Preporuka o medijskoj pismenosti	12
Zabrinutost Evropskog parlamenta zbog načina izvještavanja o EU.....	13
EU, mediji i BiH.....	14
Zaključak	16
Izvori	19

Biljana Bogdanić

EVROPSKA UNIJA U ŠTAMPANIM MEDIJIMA U BiH

1. Uvod.....	22
2. Metoda istraživanja.....	23
3. Rezultati istraživanja.....	24
3.1. Kvantitativna analiza a)	24
3.2. Kvantitativna analiza b)	30
4. Kvalitativna analiza	33
5. Zaključak	46
6. Literatura	49

MLADEN MIROSAVLJEVIĆ
EVROPSKA UNIJA, MEDIJI I BiH

Evropska unija, mediji i BiH

Značajne promjene u oblasti medija u bivšim komunističkim državama Istočne Evrope u proteklih petnaest godina, postavile su potpuno nove izazove novinarima i cjelokupnoj novinarskoj profesiji. S jedne strane, srušene su stroge, sirove forme državne cenzure i monopola nad štampanom i emitovanom riječi, dok su, s druge strane, lukavi oblici pritisaka i uticaja političkih i ekonomskih elita sprečavali stvaranje istinski nezavisnih medija.

Nije izostao ni napredak u zakonodavnoj oblasti: ukidanje zakona o medijima koji su ograničavali sadržaj objavljenih informacija, usvajanje zakona o slobodi štampe i pravu na pristup informacijama, razvoj novih pravnih okvira za rad privatnih radiodifuznih medija te transformacija državnih radio i televizijskih stanica u javne servise. Ipak, mnoge države su se mučile sa pojedinostima koje su sprečavale primjenu tih zakona, upravo zato što je u tim rješenjima zadržana želja da vlade bilo koje političke orijentacije, sprovede neku vrstu kontrole nad medijima. Jednako ozbiljan razlog bile su i teškoće da se iz samih medija iskorijene neki, duboko usađeni, interesi koji nisu u skladu sa slobodom medija.

U decembru 2007. godine, Evropska komisija je usvojila *Direktivu o audiovizuelnim medijima i uslugama (Direktiva AVMS)*, koja će važiti za sve “audiovizuelne medijske usluge” (usluge koje proizvode pokretne slike, sa ili bez zvuka). Ovo uključuje tradicionalno televizijsko emitovanje (koje se naziva “linearni” audiovizuelni medijski servis), kao i uslugu na zahtjev (naziv “nelinearni”). Za obje usluge postoji osnovni skup pravila. Razlika između linearnih i usluga na zahtjev je osnova za regulatorni pristup. U *Direktivi* se navode dva nivoa sistema pravila: skup osnovnih društvenih vrijednosti koje važe za sve audiovizuelne medijske usluge, dok su nešto lakša pravila za usluge na zahtjev gdje korisnici imaju aktivni pristup i sami odlučuju o sadržaju i

vremenu korištenja. Sve audiovizuelne medijske usluge moraju da poštuju osnovni skup zahtjeva koji se odnosi na identifikaciju provajdera, zaštitu maloljetnika, zaštitu od podsticanja na mržnju i komercijalne komunikacije. Međutim, veliki broj dodatnih, više specifičnih i strožih pravila u oblasti oglašavanja i zaštite maloljetnika, predviđeni su za slučaj televizijskih prenosa, zbog njihovog uticaja na društvo.

Postoje posebna pravila za linearne i posebna pravila za nelinearne servise. Osim pravnih pitanja, teme kao što su oglašavanje, sponzorstvo, plasman proizvoda, *teleshop* (TV prodaja), itd., također su uzete u obzir, a naročito zaštita maloljetnika i vođenje računa o javnom interesu kod prenosa kratkih novinskih izvještaja.

Medijska pismenost

Pored odredbi koje promovišu medijsku pismenost u digitalnom okruženju, EK je u *Direktivi AVMS* izdala *Preporuku 2009/625/EK* od 20.8.2009. za medijsku pismenost u digitalnom okruženju, za konkurentniju i sadržajnije audiovizuelnu djelatnost za inkluzivno društvo. Preporuka ima za cilj povećanje medijske pismenosti u digitalnom okruženju kako bi se postigla konkurentnija ekonomija, zasnovana na znanju, i doprinos što obrazovanijem informacionom društvu.

Prema ovom dokumentu, Preporuci, države članice EU pozivaju se i ohrabruju da:

- razvijaju i primjenjuju koregulatorne inicijative koje vode ka usvajanju kodeksa ponašanja od strane evropskih medija;
- promovišu i finansiraju istraživanja, studije i projekte koji pokrivaju različite aspekte i dimenzije medijskog obrazovanja u digitalnom okruženju;

- organizuju debate na konferencijama i javnim događajima koje se odnose na uključivanje medija u obrazovanje, kao dio ključnih kompetencija za doživotno obrazovanje;
- sprovode nacionalne kampanje za jačanje društvene svijesti o kulturnom naslijeđu, kao i svijest o rizicima koji se javljaju pri obradi ličnih podataka putem informacionih i komunikacionih mreža.

Medijska djelatnost je čak pozvana i da predloži “alate” za podizanje medijske pismenosti, kao što su:

- informacioni alati koji se odnose na digitalne sadržaje i pretraživače;
- kampanje za podizanje svijesti o tehnikama koje se koriste u svrhu komercijalne komunikacije (plasman proizvoda i *online* oglašavanje);
- informacioni paketi za mlade za obradu ličnih podataka;
- informacioni seminari o kreativnoj ekonomiji i autorskim pravima.

U vezi sa standardima Savjeta Evrope bitno je i sljedeće:

U *Deklaraciji o slobodi izražavanja i informisanja* od 29.4.1982. godine, Savjet je potvrdio da su medijski pluralizam i raznovrsnost sadržaja medija od suštinskog značaja u demokratskom društvu i predstavljaju suštinu temeljnih prava na slobodu izražavanja i informisanja, kao što je garantovano članom 10. u *Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*.

U svojoj *Preporuci o medijskom pluralizmu i raznolikosti medijskog sadržaja* (2007.), Savjet ministara EU poziva države članice da podstaknu razvoj različitih vrsta medija, uključujući opštinske, lokalne, manjinske ili medije građanskog društva, koji mogu da doprinesu razvoju pluralizma i raznovrsnosti.

U *Deklaraciji o zaštiti uloge medija u demokratiji u kontekstu medijske koncentracije*, Savjet ministara EU ističe da politike, definisane da podstaknu razvoj nekomercijalnih medija, mogu da promovišu raznolikost autonomnih kanala za širenje informacija i izražavanje mišljenja, posebno kroz društvene grupe rijetko usmjerene na *mainstream* medije.

Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima naglašava obavezu stranaka da obezbijede, olakšaju ili podstaknu formiranje medija na regionalnim ili manjinskim jezicima.

Nedavno je Savjet ministara EU usvojio *Deklaraciju o ulozi medija civilnog društva u promovisanju društvene kohezije i međukulturnog dijaloga* (februar 2009.). Ovaj dokument priznaje medije zajednice (mediji osnovani od strane geografske ili interesne zajednice) kao posebnu vrstu medija, odvojenih od javnog servisa i privatnih komercijalnih medija i preporučuje odgovarajuću lepezu pitanja.

Deklaracija Savjeta ministara EU o slobodi komunikacija na internetu obrađuje principe ograničene odgovornosti pružalaca usluga za sadržaje na internetu, u zavisnosti od njihovih funkcija u lancu vrijednosti.

Preporuka Savjeta ministara EU državama članicama o mjerama za promovisanje poštovanja slobode izražavanja i informacija u vezi sa internet filterima, napominje da dobrovoljno i odgovorno korištenje internet filtera, proizvoda, sistema i mjera za blokiranje ili filtriranje internet sadržaja, može da obezbijedi povjerenje i bezbjednost na internetu za korisnike, naročito djecu i mlade. Preporuka, također, ističe da korištenje takvih filtera može uticati na pravo na slobodu izražavanja i informisanja, zaštićena članom 10 *Evropske konvencije o ljudskim pravima*.

Intervjui među stručnjacima otkrivaju da velika većina lokalnih emitera bazira svoje prihode na telefonskim pozivima, sponzorstvom muzičkih želja, sponzorisanim programima i slično.

Komercijalni lokalni emiteri obično imaju nekoliko lokalnih reklama i sponzorstava. Kroz neformalnu mrežu lokalnih emitera razmjenjuju se programi, a privatno osnovane radio i TV-stanice su postepeno proširile pokrivenost na više od jedne opštine. Ali, ipak se profesionalizam generalno smatra većim potencijalom za poboljšanje.

Štampani mediji

Štampani dnevni listovi imaju zanemarljiv udio na tržištu reklama, a tiraži nastavljaju da opadaju. Više, ili ne postoji nijedan elektronski ili štampani medij koji je i dalje u vlasništvu države ili lokalne vlasti, ili je njihov broj potpuno minoran, a budućnost privatizovanih lokalnih i elektronskih i štampanih medija u tržišnim uslovima je veoma sumorna. Regularno štampani mediji dobijaju prihod uglavnom od prodaje publikacija čitaocima, a samo u ograničenom procentu od reklama, a u najmanjem procentu od tiraža. Poslovni model za takve publikacije je teško održiv, posebno u vrijeme sadašnje krize. Međutim, sa ukupnim tiražom, tržište štampanih medija ipak postoji, ali je toliko malo da će biti teško održati profesionalne standarde bez modernizacije.

U tri izabrane države članice Evropske unije na koje smo obratili pažnju, lokalni štampani mediji, bilo nedjeljnici, mjesečnici ili dvomjesečnici, ne dobijaju nikakvu javnu (finansijsku) podršku. U Austriji, Danskoj i Nemačkoj gotovo uvijek su distribuirani svakom građaninu i besplatni su, a finansiraju se kroz prodaju lokalnih reklama, uključujući i reklame fizičkih lica. Kada opština treba da obavijesti lokalne građane o nečemu, ona obično plaća za reklame, a traži prostor i u lokalnim nedjeljnicima, jer oni imaju veliki broj čitalaca.

Danska daje ekonomsku podršku dnevnim novinama kroz Nacionalni novinski savjet favorizujući lokalne i regionalne

dnevne novine, ali pomaže i nacionalne dnevne listove sa niskim tiražom i specifičnim sadržajem. Podrška se daje u tri oblika: po distribuiranom primjerku, kroz izuzeće PDV-a i kroz podršku za posebne projekte.

Austrija pruža podršku regionalnim novinama sa više od 10 000 primeraka dnevno, a nedjeljnim novinama sa minimum 5 000 primeraka nedjeljno.

U Njemačkoj vlada ne daje podršku novinama. Direktne subvencije, kao naprimjer u Francuskoj, Holandiji ili skandinavskim državama nemaju političku podršku. Tu su i budžetska ograničenja koja trenutno ne dozvoljavaju dodatne troškove. Međutim, razmatraju se drugi modeli, kao što su ohrabrivanje više fleksibilnosti u koncentraciji štampanih medija kao i lokalnoj saradnji.

Lokalni štampani mediji	Broj lokalnih/regionalnih novina	Tiraž	Vlasništvo	Pravni status
Danska	Postoji veliki broj gratis lokalnih ili regionalnih novina koje nisu dnevne (besplatne novine) – desetine njih.	Dnevnicu u desetinama hiljada primjeraka po naslovu, ukupan tiraž u stotinama hiljada.	Domaće, često lokalno vlasništvo nad lokalnim novinama.	Privatne kompanije i često fondacije za dnevnik.
Njemačka	Regionalni i lokalni dnevnicu, više od 220.	Od nekoliko hiljada do 250 000 po naslovu.	Uglavnom domaće vlasništvo nad lokalnim novinama.	Privatne kompanije.
Austrija	Regionalni i lokalni dnevnicu – do 10, više od 15 nedjeljnika.	Od 10 000 do 130 000 po naslovu.	Uglavnom domaće vlasništvo nad lokalnim novinama.	Privatne kompanije.

Izvori

<http://www.oeak.at/>

<http://www.ivw.de>

<http://www.nordicom.gu.se/>

<http://www.bibliotekogmedier.dk/medieomraadet/statistik/>

<http://www.pressenshus.dk/>

<http://www.do.dk/asp/publikationer.asp>

Preporuka o medijskoj pismenosti

Jedan od zadataka *Direktive AVMS* je da tokom vremena obezbijedi razvoj inicijativa za medijsku pismenost kako bi se ona bolje razvila među korisnicima. Zakonska osnova za pokretanje takvih inicijativa bi mogla biti uključena u *Zakon o javnim informacijama*. Kampanje bi trebalo organizovati u skladu sa lokalnim potrebama, kao što su svijest potrošača o važnosti zaštite autorskih prava, kako i gdje zakonski naći određene sadržaje na lagan i kupcu prijateljski način, o razumijevanju specifičnih tipova i efekata mehanizama komercijalne komunikacije (kao što je plasman proizvoda). Neophodno je ojačati istraživanje medija i medijske pedagogije u saradnji sa privatnim sektorom. Saradnja i razmjena iskustava na nivou EU su daljnji koraci podrške koje treba uzeti u obzir. Preporučuje se da se preuzme inicijativa za obezbjeđivanje bolje medijske pismenosti među korisnicima.

- Inicijative za medijsku pismenost treba rješavati u *Zakonu o javnom informisanju*.
- Kampanje za svijest potrošača, zaštitu autorskih prava, traženje informacija, komercijalne i političke komunikacije trebalo bi organizovati u skladu sa lokalnim potrebama.
- Potrebno je podsticati istraživanje medija i medijske pedagogije u saradnji sa lokalnim i evropskim učesnicima.

Zabrinutost Evropskog parlamenta zbog načina izvještavanja o EU

U izvještaju o tome kako bi mediji trebali pokrivati teme iz Evropske unije kako bi bile pristupačnije javnosti, Evropski parlament je, u jednakoj mjeri, kritikovao evropske institucije, nacionalne vlade i medijske kuće, prenose evropski mediji.

U izvještaju, koje je pripremio danski liberalni zastupnik Morten Lokkegaard, navodi se da manjak informacija o EU i njenim institucijama nije problem, nego da informacija ima previše i to “bez ikakvog prioriteta”, čak i kada se objavljuju putem društvenih mreža poput *Facebook* i *Twitter*.

“Često nisu dovoljno jasne, privlačne niti razumljive, u mnogim slučajevima zbog upotrebe previše tehničkog rječnika koji jako odbija ljude koji nisu upoznati s evropskim pitanjima”, kaže se u izvještaju, a glavni internet portal EU, po mišljenju evropskih zastupnika, trebao bi, također, pristupačnijim rječnikom objašnjavati ulogu i funkciju evropskih institucija.

Evropski zastupnici su, također, izrazili zabrinutost što su predviđena sredstva EU za školovanje novinara za 2011. godinu smanjena, te su pozvali Evropsku komisiju da “osnaži komunikacijsku politiku i stavi je visoko na popis prioriteta” u pregovorima o novom višegodišnjem budžetu koji počinje 2014. godine. Istovremeno, zastupnike zabrinjava i smanjenje broja dopisnika iz Bruxellesa te pozivaju evropske institucije na veću otvorenost prema novinarima i njihovu lakšu akreditaciju.¹

¹ Reci.ba glasnik, sa vijestima o napredovanju Bosne i Hercegovine na putu ka evropskim integracijama, dio je informativne kampanje Evropska perspektiva BiH, koju je pokrenuo specijalni predstavnik Evropske unije u BiH. Ukoliko želite da se pretplatite na elektronsku verziju Glasnika, to možete učiniti na www.reci.ba. Reci.ba glasnik se distribuira svakog petka i svi mediji mogu besplatno koristiti i objavljivati tekstove iz Glasnika. Pored elektronske verzije, postoji i verzija za štampanje u PDF formatu. Obje verzije će biti postavljene na www.reci.ba. Objavljeni članci u Reci.ba glasniku ne mogu se tumačiti kao odraz službenog stava ili politike EUSR-a u BiH.

EU, mediji i BiH

Zašto je sve ovo predhodno bilo bitno navesti? Da bismo objasnili i predočili ono što je cilj naše studije, a to je zastupljenost tema o Evropskoj uniji u bosanskohercegovačkim medijima, odnosno u štampanim medijima nad kojima je vršen monitoring. Veoma je bitno znati kako je oblast medija regulisana u okviru Evropske unije, mada zbog kratkoće ove studije, a i njene teme, nismo ulazili dublje u tu problematiku, ali je nismo mogli ni zaobići, da bismo objasnili kakva je medijska situacija u BiH, kada je riječ o medijskom pristupu temama vezanim za Evropsku uniju.

Postoji više faktora koji utiču na sve lošiju situaciju po pitanju slobode medija u bh. društvu i koji, u posljednje vrijeme, kulminiraju najgorim oblicima napada na slobodu medija, a manifestuju se prijetnjama i napadima na novinare. Stanje medijskih sloboda u našoj državi bilo je na veoma zadovoljavajućem nivou unazad nekoliko godina, imajući u vidu podatak da smo, prema relevantnim međunarodnim izvještajima koji prate stanje slobode medija u svijetu (npr. *Reporteri bez granica*), po slobodi medija bili rangirani na visoko 19. mjesto, dok se trenutno nalazimo na 36. mjestu. Opšta negativna političko-ekonomska situacija koja se reflektuje na cjelokupno društvo itekako je doprinijela stvaranju sve lošije situacije po pitanju slobode medija.

Primjetno je da se sve manje poštuje uloga koje mediji imaju u svakom društvu i ignoriše činjenica da obavljanje javne funkcije podrazumijeva odgovornost prema javnosti i transparentnost u radu koja se ogleda i u omogućavanju pristupa medijima da neometano izvještavaju o njihovom radu i obavljanju javne funkcije koja im je povjerena. Također, osjeti se izvjesno nepovjerenje u pravosudne mehanizame i nepoštivanje institucija koje su nadležne za regulaciju medija i miješanje u njihov rad. Još jedan vid ugrožavanja medijskih sloboda u kojoj sami novinari imaju veliku ulogu je samocenzura, odnosno kretanje linijom manjeg

otpora prilikom biranja tema i ličnosti o kojima će se izvještavati, pri čemu veliku ulogu igra nedostatak mehanizama zaštite, te atmosfera nesigurnosti i stalnih prijetnji. Dodatni faktor koji utiče na stabilnost medija u ovom trenutku je i globalna ekonomska kriza koja produbljuje razlike između medija u ostvarivanju pozitivnog poslovanja. Mnogi mediji se nalaze u izuzetno teškoj i labilnoj poziciji u pogledu njihovog opstanka na sceni.

Promjene u medijima u Bosni i Hercegovini, kao i u njenoj privredi, uticale su na promjenu radnog ambijenta i uslova rada novinara, kao i ulogu novinara u društvu. Iako novinari više nisu sluge države, oni služe interesima vlasnika medija u kojima rade. Pojavili su se novi preduzimači bez ikakvog interesovanja za novinarstvo kao struku ili jednu od poluga demokratije, što nije doprinijelo razvoju medija u službi građana, naročito u uslovima prezasićenog tržišta na kome se izdavači štampe takmiče sa relativno malim brojem čitalaca i malim tiražima, dok su elektronski mediji najuticajniji pa smo njima i posvetili najveću pažnju.

Pitanje *kako* i *kome* su mediji odgovorni je složeno, pa smo zato i nastojali da to bar donekle rasvijetlimo kada je riječ o Evropskoj uniji i poredeći sa BiH, pa zato u raznim zemljama nailazimo na različita rješenja, što je uslovljeno mnogim faktorima, kao što su istorijski razvoj slobode štampe, ekonomski uslovi u medijskoj industriji te politički i pravni okvir u kome mediji rade. Kao što je bitno i pitanje (s obzirom da je u BiH oblast elektronskih medija regulisana sasvim drugačije od štampanih), da li bi samoregulacioni postupak trebalo da obuhvati samo novinare, urednike i vlasnike medija ili i predstavnike javnosti (a što je u BiH regulisano kroz rad *Savjeta za štampu*) jer bi se na taj način moglo uticati i na prisutnost nekih tema u štampanim medijima pa i o Evropskoj uniji.

Zašto smo sve ovo naveli? Zbog toga što je BiH složena država sa složenim unutrašnjim odnosima koji se reflektuju na položaj

medija i na sve ono čime se mediji u BiH bave. Zbog toga smo i naveli prethodni primjer i izvještaj Evropskog parlamenta da se vidi da ta tema nije samo “slaba tačka” medija u BiH, nego i u Evropskoj uniji. U Bosni i Hercegovini je to mnogo izraženije i zbog položaja Bosne i Hercegovine i zbog položaja medija i novinara u njima.

S jedne strane, svakodnevno smo svjedoci da se jako mnogo priča o Evropskoj uniji, kojoj teži i BiH, a s druge strane, ona je jako malo prisutna u medijima pa građani o Evropskoj uniji u suštini znaju jako malo, a i to što znaju znaju samo u najglobalnijim okvirima. Ne samo da je jako malo tema o Evropskoj uniji nego se uglavnom radi o informacijama koje u medije stižu posredstvom agencija ili kao posljedica političkih dešavanja u institucijama Evropske unije, a ako i ima drugih vrsta informacija o EU, prije svega u elektronskim medijima, onda se radi o informacijama koje su dobivene besplatno ili posredstvom razmjene.

To potvrđuje i istraživanje javnog mnijenja u BiH koje je sprovedla agencija za istraživanje javnog mnijenja *Mareco Index Bosnia*, u kojem se nalazi i podatak da bi 77,6% ispitanika voljelo da dobije više informacija o EU i evropskim integracijama. Isto tako, oko 88% ispitanika smatra da nisu dovoljno informisani ili su donekle informisani o evropskim integracijama BiH.

Zaključak

Tekuća studija štampanih medija u BiH analizira bosanskohercegovačku medijsku scenu, saaspekta prisutnosti Evropske unije u njima i lokalne potrebe u poređenju sa rešenjima koja se mogu naći, naprimjer, u Austriji, Danskoj i Njemačkoj. Studija dodatno ukazuje na područja na kojima bi bh. mediji, regulatorna tijela i zakonodavci trebali da razmotre nove mjere kako bi bili u skladu sa Preporukom Savjeta Evrope, Evropskim pravom i primjenom standarda EU.

Nove slobode donijele su novinarima nesigurnost koliko i nove mogućnosti. Novinarska profesija osjetila je posljedice liberalizacije i zbog sučeljavanja sa novim oblicima pritisaka moćnih elita do tada nepoznatih medijima, koji u modernim demokratijama imaju ulogu kontrolora. U tom složenom kompleksu problema, obrazovanje novinara i medijskog osoblja definisano je nizom faktora koji određuju njegov profil, nivo i mogućnosti. Prije svega, zastarjelo univerzitetsko obrazovanje novinara te neprilagodljive visokoškolske institucije nisu u mogućnosti odgovoriti novim potrebama. Teška ekonomska situacija onemogućava same medije i pojedince da investiraju u obrazovanje, jer se puko preživljavanje nameće kao apsolutni prioritet.

S druge strane, nedostatak stručnih kadrova onemogućava razvoj obrazovanja i onda kada se steknu drugi potrebni uslovi. Svi navedeni faktori, ali i mnogi drugi koje nismo pomenuli, učinili su proces edukacije novinara u ovim tranzicijskim društvima izuzetno teškim, prepunim dvojbi i preispitivanja, koji se rađaju u stalnom izmjenjivanju uspjeha i neuspjeha. Usljed svega toga, edukacija je još godine i godine daleko od postizanja zadovoljavajućeg kvaliteta i obima.

U takvoj situaciji nimalo ne čudi da u BiH nema novinara, niti edukovanih, niti specijalizovanih, za praćenje niti Evropske unije niti njenih institucija, a da i ne govorimo o drugim aspektima života i rada u EU, što se naravno odražava direktno i na njeno prisustvo u sadržaju medija u BiH.

U dugoročnoj perspektivi morat će se rješavati dva problema: **sloboda medija i kvalitet novinarstva**. Broj slabih medijskih i distributerskih preduzeća prevazilazi kapacitet bosanskohercegovačkog medijskog tržišta. Njegova slaba ekonomija, društveno-politički kontekst u kojem mediji rade i druge okolnosti, rezultira u slabim platama novinara. Međutim, kvalitet izvještavanja je često nizak, zahvaljujući i niskim obrazovnim standar-

dima velike većine novinara i odlasku najiskusnijih novinara iz profesije. Dodatno tome, medijske ispostave se često koriste kao sredstva za promociju specifičnih interesa.

Ambivalenost društva u mnogim segmentima, prije svega političkom i ekonomskom, koja dolazi kao posljedica tranzicijskog procesa, je jedan od ključnih indikatora promjena u društvu, bilo da su one pozitivne ili negativne. Političari će uvijek i u svakom društvu pokušavati na bilo koje načine da utiču na medije i njihovu orijentaciju. Sve je više političara u našoj državi na svim nivoima vlasti, koji se pokušavaju miješati u posao novinara, jer su možda nezadovoljni načinom na koji taj medij, bilo da je riječ o štampanom ili elektronskom, piše ili govori o njemu. Političari ne shvataju da samim obavljanjem svojih dužnosti, kao javne ličnosti prihvataju da budu izložene javnom mišljenju i neposrednom nadzoru javnosti, pa samim tim i potencijalnoj kritici u medijima zbog načina na koji su obavljali ili obavljaju dužnost. Poznato je da novinarstvo nema jednak učinak na obične ljude i ličnosti koje obavljaju javne funkcije. Pluralistička demokratija i sloboda političke debate zahtijevaju da javnost bude informisana o pitanjima od javnog značaja, što podrazumijeva pravo medija na pronošanje kritičkih mišljenja o javnim službenicima, kao i pravo javnosti da ih sazna. U slučajevima nedvosmislenog postojanja interesa javnosti, mediji imaju veliku ulogu u plasiranju informacija. U ovom kontekstu, veliku odgovornost u obavljanju svog posla na profesionalan način snose i sami mediji. Naime, često su vlasnici, te sam menadžment medija, ti koji stvaraju okruženje u kojem se novinari ne osjećaju zaštićeno, nisu adekvatno plaćeni za svoj rad i prepušteni su samima sebi. Nerijetko su to i sami novinari koji očitim preferiranjem jedne političke opcije sami krše osnovne postulate profesionalnog, nezavisnog i slobodnog novinarstva i kompromituju svoju struku.

Kod promjene bilo kakve nove medijske strukture sa uređivačkom nezavisnošću za bosanskohercegovačke medije, biće ne-

ophodno obezbijediti sistematsko obrazovanje i obuku novinara i medijskih rukovodilaca. Sa manje usitnjenim i finansijski bolje održivim tržištem, novinari će očekivati i bolje plate nego danas i tako će sa integritetom doprinositi demokratskom procesu svoje države. To će u perspektivi, a sa većom zainteresovanošću svih struktura u BiH, doprinijeti i mnogo većoj prisutnosti Evropske unije u bosanskohercegovačkim medijima a time i približavanju Unije „običnim” građanima BiH.

Izvori

http://europa.eu/legislation_summaries/information_society/l24114_en.htm

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32007L0065:EN:NOT>.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0031:EN:HTML>

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32010L0013:EN:NOT>.

<http://www.orf-gis.at/index.php?kategorie=ueberuns&thema=aufgaben>

<http://www.apa.at/cms/site/standard.html?channel=CH0004>

http://www.orf-gis.at/index.php?kategorie=gebuehren&thema=tabelle_tv
www.ard.de,

www.imf.org

<http://web.ard.de>

http://www.photius.com/countries/austria/government/austriagovernment_newspapers_and_perio~186.html,

www.dr.dk

www.imf.org

http://kundendienst.orf.at/service/publikationen/gb_2008.html

http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecommm/doc/current/broadcasting/working_doc_must_carry.pdf

http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecommm/doc/current/broadcasting/working_doc_must_carry.pdf

http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/index_en.htm

<http://www.euromedialiteracy.eu/index.php>

http://ec.europa.eu/information_society/policy/ecomms/radio_spectrum/documents/legislation/index_en.htm#recom

BILJANA BOGDANIĆ
EVROPSKA UNIJA U ŠTAMPANIM
MEDIJIMA U BiH

1. Uvod

Punopravno članstvo u evropskim integracijama kao i članstvo u Evropskoj uniji (EU) jedan je od prioriternih ciljeva vanjske politike Bosne i Hercegovine (BiH). Te ciljeve potvrdili su Vijeće ministara BiH svojom Odlukom o pokretanju inicijative za pristupanje BiH Evropskoj uniji kao i Parlamentarna skupština BiH Rezolucijom o evropskim integracijama i Paktu stabilnosti za Jugoistočnu Evropu. Po svojoj prirodi, ovi ciljevi, kao i odgovarajuća dokumenta institucija BiH, zahtijevaju dugoročne i strateški projektovane aktivnosti na putovanju ka EU. Bitnu ulogu u tome imaju različiti društveni subjekti, pa i mediji u BiH, uključujući i one štampane.

Prema istraživanju javnog mnijenja BiH koje je sprovela agencija za istraživanje Mareco Index Bosnia, 77,6% ispitanika voljelo bi da dobije više informacija o EU i evropskim integracijama. Isto tako, oko 88% ispitanika smatra da nije dovoljno informisano ili je donekle informisano o evropskim integracijama BiH (http://dei.gov.ba/press/istr_jav/?id=1905). Ta uloga štampanih medija nije samo informativna. Ona ima i svoju bitnu dimenziju u profilisanju javnog mnijenja, izgradnji jednog novog i drugačijeg sistema vrijednosti, u edukaciji bh. građana itd. Zato, doista ima smisla istraživati različite relacije štampanih medija u odnosu na prezentaciju temeljnih vrijednosti ali i aktuelnih sadržaja i procesa unutar EU, te perspektive BiH na tom planu.

Na tragu tog postavljen je i projekat našeg istraživanja sa definisanim ciljevima, odgovarajućom metodologijom i instrumentima.

I jedna napomena: u skladu sa prethodnim, smatramo da našem tekstu nije nužan teorijski uvod, odnosno teorijsko utemeljenje samog projekta – usmjerili smo se direktno na empirijsko istraživanje zadatog problema.

2. Metoda istraživanja

Predmet i cilj ovog istraživanja jesu da ustanovimo koliko štampani mediji u BiH pišu o EU i koje teme dominiraju.

Istraživanje je trajalo pet mjeseci, od 1. februara do 1. jula 2010. godine. Metodom slučajnog uzorka obrađeno je 325 primjeraka dnevnih novina i 38 primjeraka sedmičnih novina. Dnevne novine koje su analizirane su: “Oslobođenje”, “Nezavisne novine”, “Glas Srpske”, “Dnevni list” i “Dnevni avaz”, a sedmične novine su “Slobodna Bosna” i “Novi Reporter”.

Istraživanje je rađeno na nivou kvantitativne i na nivou kvalitativne analize.

Kvantitativnom analizom došlo se do broja objavljenih tekstova u ovom periodu, kao i o njihovoj vrsti i izvoru. Kod vrste tekstova, podjela je izvršena na vijest, komentar, intervju i analitički prilog, a kod izvora tekstovi su razvrstani na agencijske, autorske, redakcijske, institucijske i tekstove bez izvora (potpisa).

Drugi nivo kvantitativne analize obrađivao je površinsku zastupljenost tekstova o EU, odnosno, koliko su oni površinski zauzimali prostor u novinama u odnosu na druge tekstove. Ova metoda je rađena direktnim mjerenjem centimetrom. Prilikom ovog mjerenja iz štampe su izuzeti sljedeći tekstovi (stranice): TV program, oglasi, sport, kultura, zabava, crna hronika i slično.

Kvalitativnom metodom došlo se do dominantnih tema o kojima se pisalo u ovom periodu, kao i njihovom broju po medijima. Metoda je rađena na osnovu obrasca za analizu sadržaja koji se sastoji od sedam varijabli:

- a) karakter i sadržaj EU,
- b) teorijski temelj i identitet EU,
- c) aktuelni problemi EU,
- d) vizije EU,

- e) protivrječnosti funkcionisanja EU,
- f) perspektive BiH i
- g) EU i zapadni Balkan.

Na drugom nivou ove metode posebno je obrađena tema “Perspektive BiH”. U ovu varijablu uvršteni su svi tekstovi u kojima se pominju Bosna i Hercegovina i Evropska unija. Ovu varijablu podijelili smo na pet osnovnih tema koje su dominirale: Vize i vizna liberalizacija; Najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU; Ustav, reforme, popis, politička previranja; Ekonomija i ekonomska pitanja i Edukacija bh. stanovništva o EU.

3. Rezultati istraživanja

3.1. Kvantitativna analiza a)

Tabela 1. Zastupljenost, izvor i vrsta tekstova o EU u novinama “Glas Srpske“

Glas Srpske	Vrsta				Izvor					
	Vijest	Komentar	Intervju	Analički prilog	Agencija	Autor	Redakcija	Institucija	Nema izvora	Ukupno
februar	17	1	3	2	11	4	1	3	3	23
mart	33	6	2	2	16	3	5	3	16	42
april	13	1	1	0	6	2	4	2	1	13
maj	11	0	5	2	2	3	2	1	10	18
juni	13	0	2	1	2	1	6	3	4	16
Ukupno	87	8	13	7	37	13	18	12	34	112

U ovom periodu “Glas Srpske” je imao ukupno 112 tekstova. U šest primjeraka novina nije objavljen ni jedan tekst o EU.

Treba naglasiti da se podaci o zastupljenosti tekstova o EU, sami po sebi, moraju tumačiti u jednom relativnom smislu: naime,

sam kvantitet (broj objavljenih tekstova) ne mora imati uvijek jednoznačnu konotaciju (da li je ovih tekstova “dovoljno”, “nedovoljno” itd.), važniji su pokazatelji o vrsti tekstova. S tim u vezi, ističemo da je najviše vijesti (87), a najmanje analitičkih priloga (7) i komentara (8). Iz toga se može zaključiti da ovaj medij, što se tiče objavljivanja sadržaja o EU, preferira informativnu funkciju, dok su analitičko-komentatorski pristupi u drugom planu. Možemo pretpostaviti da takva uređivačka politika ne daje adekvatno mjesto bitnim sadržajima u vezi sa EU, funkcionisanjem njenih institucija i otvorenim pitanjima na tom planu itd.

U prilog tome govore i podaci o izvorima objavljenih tekstova. Kako je prikazano, najveći broj tekstova su oni agencijski (37), a gotovo je isti broj onih označenih sa “bez izvora” (34) ili tekstova čiji su izvor institucije (12). Na drugoj strani, gotovo simbolično su zastupljeni autorski tekstovi (13).

Tabela 2. Zastupljenost, izvor i vrsta tekstova o EU u novinama “Dnevni avaz”

Dnevni avaz	Vrsta				Izvor					
	Vijest	Komentar	Intervju	Analitički prilog	Agencija	Autor	Redakcija	Institucija	Nema izvora	Ukupno
februar	18	5	2	-	2	8	3	3	9	25
mart	26	5	1	-	2	7	2	1	20	32
april	18	1	-	-	2	5	3	1	9	20
maj	19	4	2	1	4	4	3	1	14	26
juni	15	6	2	-	3	5	3	1	11	23
Ukupno	96	21	7	1	13	29	14	7	63	126

Kako vidimo, gotovo je identična situacija i kod lista “Dnevni avaz”. Ovaj list nema posebnu rubriku o EU, tako da smo tekstove o EU većinom pronašli u rubrikama: *Biznis*, *Brzo-kratko*, *Teme* i slično. “Dnevni avaz” je, u ovom periodu, ukupno imao 126 tekstova, pri čemu najviše vijesti (96). Najmanje su zastupljeni

komentari (7) i analitički prilozi (1). Što se tiče izvora, ovdje također dominiraju tekstovi “bez izvora” (63), a zastupljeni su i redakcijski (14) kao i agencijski tekstovi (13).

Tabela 3. Zastupljenost, izvor i vrsta tekstova o EU u novinama “Dnevni list“

<i>Dnevni list</i>	Vrsta				Izvor					
	Vijest	Komentar	Intervju	Analitički prilog	Agencija	Autor	Redakcija	Institucija	Nema izvora	Ukupno
februar	19	-	1	5	7	3	4	4	7	25
mart	21	4	-	9	10	10	-	-	14	34
april	19	4	2	4	2	9	2	-	16	29
maj	24	7	-	1	4	3	1	-	24	32
juni	15	9	1	4	2	11	-	-	16	29
Ukupno	95	24	4	23	25	36	7	4	77	149

Nešto je drugačija situacija sa “Dnevni listom”. Ove novine imale su povremeno rubriku BiH i EU u kojoj su bila 23 analitička priloga. Bilo je ukupno 149 tekstova, od čega ipak najviše vijesti (95). Što se tiče izvora, situacija je također nešto povoljnija nego u drugim medijima – 36 autorskih priloga, mada je i ovdje veliki broj odnosno gotovo polovina tekstova “bez izvora”.

Tabela 4. Zastupljenost, izvor i vrsta tekstova o EU u novinama “Oslobođenje“

<i>Oslobođenje</i>	Vrsta				Izvor					
	Vijest	Komentar	Intervju	Analitički prilog	Agencija	Autor	Redakcija	Institucija	Nema izvora	Ukupno
februar	29	9	1	3	-	11	2	-	29	42
mart	47	10	2	4	-	14	3	-	46	63
april	20	8	2	3	-	10	1	-	22	33
maj	46	8	-	-	3	5	-	-	46	54
juni	31	7	-	-	1	7	-	4	26	38
Ukupno	173	42	5	10	4	47	6	4	169	230

Novine “Oslobođenje” imaju posebnu svakodnevnu rubriku *BiH i EU*. U analiziranom periodu, ove novine imaju, u odnosu na druge, najviše objavljenih tekstova o EU (230). Relativno je dobra zastupljenost komentara i analitičkih priloga (ukupno 52), tako da se s ovim sadržajima nadopunjuju tekstovi koji imaju karakter “vijesti”.

Međutim, kada je riječ o izvorima, prevelik je broj tekstova označenih sa “nema izvora” (169), posebno u odnosu na autor-ske tekstove (47).

U ovom slučaju je, također, interesantno da su simbolično zastupljeni redakcijski tekstovi. To može imati različita značenja i može se, naravno, različito tumačiti. Moglo bi se – na osnovu ovog pokazatelja – pretpostaviti da sadržaji u vezi sa EU još uvijek nisu u dovoljnoj mjeri postali sastavnim dijelom kontinuirane uređivačke politike.

Tabela 5. Zastupljenost, izvor i vrsta tekstova o EU u “Nezavisnim novinama“

Nezavisne novine	Vrsta				Izvor					
	Vijest	Komentar	Intervju	Analitički prilog	Agencija	Autor	Redakcija	Institucija	Nema izvora	Ukupno
februar	38	13	3	8	23	16	3	-	20	62
mart	42	10	2	6	26	16	1	-	17	60
april	25	5	-	5	8	14	2	-	11	35
maj	23	3	1	-	16	9	1	-	1	27
juni	24	2	-	3	8	7	3	-	11	29
Ukupno	152	33	6	22	81	62	10	-	60	213

U istraživanom periodu “Nezavisne novine” su povremeno objavljivale dodatak o EU u kojem su uglavnom bili analitički prilozi (22) i komentari (33). Međutim, kao i ostale dnevne novine, i ove su imale najviše vijesti (152). Naravno, ovdje treba ponoviti da – zbog ipak značajnog broja analitičkih i komentator-

skih tekstova – ova formalna dominacija vijesti nema negativnu nego komplementarnu konotaciju sa drugim vrstama priloga.

Što se tiče izvora, situacija je gotovo identična kao i u slučaju “Oslobođenja”, s tim što ovdje nailazimo na interesantan podatak da “Nezavisne novine” nemaju niti jedan tekst čiji su izvor institucije.

Tabela 6. Zastupljenost, izvor i vrsta tekstova o EU u časopisu “Novi Reporter“

Novi Reporter	Vrsta				Izvor					
	Vijest	Komentar	Intervju	Analiitički prilog	Agencija	Autor	Redakcija	Institucija	Nema izvora	Ukupno
februar	2	2	2	2	-	4	-	-	4	8
mart	6	4	-	2	-	4	-	1	7	12
april	4	1	2	-	-	2	-	-	5	7
maj	3	2	-	1	-	2	-	2	3	7
juni	4	1	-	-	-	-	-	-	5	5
Ukupno	19	10	4	5	-	12	-	3	24	39

Tabela 7. Zastupljenost, izvor i vrsta tekstova o EU u časopisu “Slobodna Bosna“

Slobodna Bosna	Vrsta				Izvor					
	Vijest	Komentar	Intervju	Analiitički prilog	Agencija	Autor	Redakcija	Institucija	Nema izvora	Ukupno
februar	12	2	2	-	-	8	1	-	7	16
mart	5	-	2	-	-	4	-	-	3	7
april	17	-	-	-	-	3	-	-	14	17
maj	13	1	-	-	-	4	-	-	10	14
juni	10	4	-	1	-	4	-	-	11	15
Ukupno	57	7	4	1	-	23	1	-	45	69

Dva sedmična časopisa koja su analizirana u ovom periodu su “Novi Reporter” i “Slobodna Bosna”.

“Slobodna Bosna” je imala skoro duplo više tekstova (69) o EU od “Novog Reportera” (39), što vjerovatno može biti i indikator različitih uređivačkih politika ovih dvaju medija. Interesantno je da su i u jednom i u drugom časopisu na prvom mjestu vijesti. To je, u neku ruku, iznenađujuće jer se radi o medijima sasvim drugačijeg profila od dnevne štampe, dok su komentari i analitički prilozi zastupljeni simbolično. Ovo tim više što je u analiziranom periodu “Slobodna Bosna” imala i redovnu rubriku o EU.

Također je zanimljivo da gotovo i nema redakcijskih tekstova, a kod oba medija dominiraju tekstovi “nema izvora” (“Novi Reporter” 24, a “Slobodna Bosna” 45).

Ove pokazatelje bi trebalo posmatrati i u korelaciji sa podacima iz kvalitativne analize, koji mogu ukazati i na dio razloga ovakvih neobičnosti ili inverzije kada je riječ o vrstama i izvorima tekstova u ovim medijima.

Tabela 8. Ukupna zastupljenost po medijima

NOVINE	Vrsta				Izvor					
	Vijest	Komentar	Intervju	Analitički prilog	Agencija	Autor	Redakcija	Institucija	Nema izvora	Ukupno
Oslobođenje	173	42	5	10	4	47	6	4	169	230
Nezavisne novine	152	33	6	22	81	62	10	-	60	213
Dnevni list	95	24	4	23	25	36	7	4	77	149
Dnevni avaz	96	21	7	1	13	29	14	7	63	126
Glas Srpske	87	8	13	7	37	13	18	12	34	112
Slobodna Bosna	57	7	4	1	-	23	1	-	45	69
Novi Reporter	19	10	4	5	-	12	-	3	24	39
UKUPNO	679	145	43	69	160	222	56	27	472	938

U 325 primjeraka dnevnih novina i 38 primjeraka sedmičnih novina ukupno je objavljeno 938 tekstova o EU.

U narednom dijelu ovog istraživanja dat ćemo komentar o kvantitativnom odnosu zastupljenosti tekstova o EU prema ukupnom prostoru svih tekstova u analiziranim medijima.

3.2. Kvantitativna analiza b)

U tabelama 1-8 vidjeli smo brojno koliko je bilo tekstova o EU. U narednim tabelama i grafikonima vidjećemo koliki su bili ti tekstovi, tj. koliko su zauzimali prostora u odnosu na druge tekstove.

Tabela 9. Prostorni prikaz tekstova o EU u novinama “Oslobođenje“

Novine/ Mjesec	februar, 12 primjeraka	mart, 14 primjeraka	april, 13 primjeraka	maj, 13 primjeraka	juni, 13 primjeraka
Oslobođenje	5%	6,12%	4,50 %	4,52%	3,55%

Grafikon 1. Zastupljenost tekstova o EU u odnosu na ostale tekstove – “Oslobođenje“

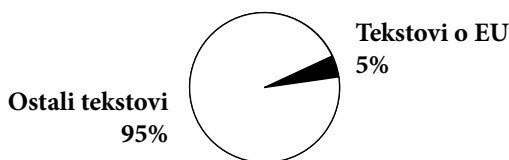
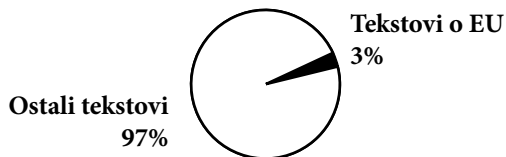
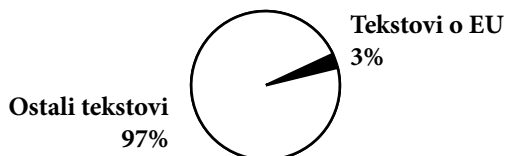

Tabela 10. Prostorni prikaz tekstova o EU u “Nezavisnim novinama“

Novine/ Mjesec	februar, 12 primjeraka	mart, 14 primjeraka	april, 13 primjeraka	maj, 13 primjeraka	juni, 13 primjeraka
Nezavisne novine	5,85 %	4,60 %	3 %	1,63%	3,37%

Grafikon 2. Zastupljenost tekstova o EU u odnosu na ostale tekstove – “Nezavisne novine“**Tabela 11.** Prostorni prikaz tekstova o EU u novinama “Dnevni list“

Novine/ Mjesec	februar, 12 primjeraka	mart, 14 primjeraka	april, 13 primjeraka	maj, 13 primjeraka	juni, 13 primjeraka
Dnevni list	3,51%	5,17%	3%	1,44%	3,41%

Grafikon 3. Zastupljenost tekstova o EU u odnosu na ostale tekstove – “Dnevni list“**Tabela 12.** Prostorni prikaz tekstova o EU u novinama “Dnevni avaz“

Novine/ Mjesec	februar, 12 primjeraka	mart, 14 primjeraka	april, 13 primjeraka	maj, 13 primjeraka	juni, 13 primjeraka
Dnevni avaz	2,41%	1,72%	1,10%	2,05%	1,94%

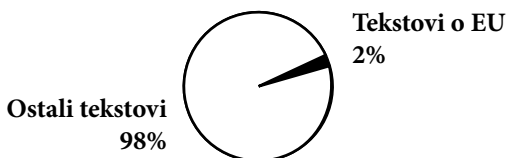
Grafikon 4. Zastupljenost tekstova o EU u odnosu na ostale tekstove – “Dnevni avaz“

Tabela 13. Prostorni prikaz tekstova o EU u novinama "Glas Srpske"

Novine/ Mjesec	februar, 12 primjeraka	mart, 14 primjeraka	april, 13 primjeraka	maj, 13 primjeraka	juni, 13 primjeraka
Glas Srpske	3,32%	3,52%	1,20%	2,30%	1,80%

Grafikon 5. Zastupljenost tekstova o EU u odnosu na ostale tekstove – "Glas Srpske"

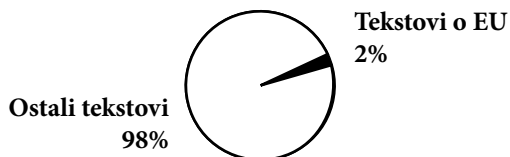

Tabela 14. Prostorni prikaz tekstova o EU u časopisu "Novi Reporter"

Novine/ Mjesec	februar, 4 primjerka	mart, 5 primjeraka	april, 4 primjerka	maj, 4 primjerka	juni, 4 primjerka
Novi Reporter	12%	8,5%	5,6%	7%	1%

Grafikon 6. Zastupljenost tekstova o EU u odnosu na ostale tekstove – "Novi Reporter"

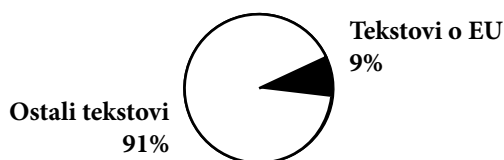
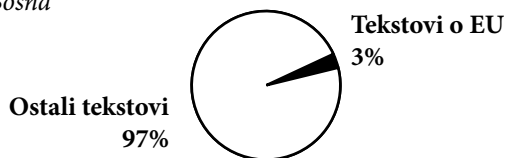

Tabela 15. Prostorni prikaz tekstova o EU u časopisu "Slobodna Bosna"

Novine/ Mjesec	februar, 4 primjerka	mart, 5 primjeraka	april, 4 primjerka	maj, 4 primjerka	juni, 4 primjerka
Slobodna Bosna	4,8%	3,6%	1,5%	1,9%	3,7%

Grafikon 7. Zastupljenost tekstova o EU u odnosu na ostale tekstove – "Slobodna Bosna"

Prethodni pokazatelji upozoravaju da se prostorna zastupljenost sadržaja o EU u odnosu na ukupan prostor svih tekstova kreće između 2% (“Dnevni avaz” i “Glas Srpske”) i 5% (“Oslobođenje”). Istina, kod časopisa “Novi Reporter” procenat je 9%, ali radi se o tome da je ovaj časopis i inače objavio najmanje tekstova o EU, a publikuje sa na relativno malom broju strana, tako da pomenuti procenat nije validno uporediv sa drugim štampanim medijima.

Dakle, kako vidimo, i prethodni podaci bi se mogli tumačiti kao “upozoravajući”. Jer, za jedno društvo koje bi trebalo biti okrenuto procesima evropskih integracija i zbivanjima u EU i čemu bi odgovarajući doprinos trebali davati i mediji – u ovom slučaju štampa – nije primjerena ovako skromna zastupljenost sadržaja/tekstova o EU. Po svemu sudeći, uređivačke politike štampanih medija bi valjalo kritički vrednovati. To, naravno, izlazi van okvira našeg razmatranja, ali možda bi – karikirano rečeno – ovdje prezentirane podatke trebalo uporediti, naprimjer, sa prostorom koji u našim listovima i časopisima zauzimaju “crne hronike”, politički šund, skandali na estradi itd. Možda bi tada i naši istraživački nalazi dobili još veću specifičnu težinu.

4. Kvalitativna analiza

Kvalitativna analiza sadržaja tekstova o EU vršena je u okviru sedam osnovnih temata: EU i zapadni Balkan; karakter i sadržaj EU; teorijski temelji i identitet EU; aktuelni problemi unutar EU; vizije EU; protivrječnosti funkcionisanja EU, perspektive BiH. Posebno je analiziran odnos BiH i EU kroz sadržaje u vezi sa vizama i viznom liberalizacijom, najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU, temati o Ustavu, reformama, popisu stanovništva i političkim previranjima, zatim o ekonomiji i ekonomskim pitanjima, te o edukaciji bh. stanovništva o EU.

Polazište ovako profilirane kvalitativne analize je tematska orijentacija (usmjerenost) tekstova u ovdje analiziranim štampanim medijima u odnosu na ukupan broj tekstova o EU.

U narednom dijelu teksta biće prezentovani osnovni nalazi istraživanja, kako po svakom mediju pojedinačno tako i što se tiče karakteristika predmeta istraživanja u cjelini.

Tabela 16. *Tematika tekstova o EU novinama “Oslobođenje“*

OSLOBOĐENJE	
EU i zapadni Balkan	19,80%
Karakter i sadržaj EU	0,44%
Teorijski temelji i identitet EU	4,85%
Aktuelni problemi unutar EU	35,70%
Vizije EU	4,85%
Protivrječnosti funkcionisanja EU	0%
Perspektive BiH	34,36%

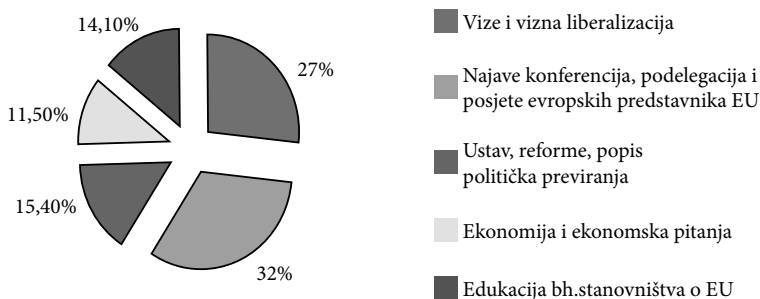
U ovom slučaju karakteristično je da dominiraju tekstovi o aktuelnim problemima unutar EU (35,70%) i o perspektivama BiH (34%). Tome treba dodati i podatak da tekstovi o odnosu EU i zapadnog Balkana čine 19,80%. Simbolična je zastupljenost tekstova o karakteru i sadržaju EU (0,44%), dok tekstovi uopšte nisu tretirali temu o protivrječnostima funkcionisanja EU.

U svakom slučaju, ovakva tematska distribucija bi mogla biti važna, jer – kako vidimo – stavlja u prvi plan koliko aktuelne probleme unutar EU toliko i perspektive BiH. Ovi tekstovi su dobrim dijelom kritički intonirani, što već samo po sebi predstavlja nemalu vrijednost. Takođe je važno i to što se – iako skromno – susreću i tekstovi o vizijama EU (4,85%).

S druge strane, mora se reći da indikativno odsustvo tekstova o protivrječnostima funkcionisanja EU može ukazivati na više pretpostavki. Moguće je, naime, da se ovdje radi o uređivačkoj politici koja fenomen protivrječnosti smatra isuviše kom-

pleksnim za prosječnog čitaoca, a moguće je da, u političkom smislu, uređivački koncept teži ka tome da se više afirmišu vrijednosti EU negoli ono što filozofija i politička teorija nazivaju protivrječnostima.

Grafikon 8. *Tematika i postotak tekstova o BiH i EU u novinama "Oslobođenje"*

Što se tiče tekstova o odnosu BiH i EU, vidljiva je dominacija "aktuelnih" sadržaja, odnosno tema koje su tekućeg, dnevnog karaktera. Riječ je, kako vidimo, o najavama konferencija, posjetama evropskih delegacija i predstavnika EU (32%) te o pitanjima vizne liberalizacije (27%). Naravno, to je u saglasnosti i sa vijestima, kao dominantnom vrstom tekstova – o čemu je bilo riječi u dijelu našeg rada koji se odnosi na kvantitativnu analizu.

Treba dodati da su relativno dobro zastupljeni tekstovi koji imaju edukativni karakter (14,10%), što je, s obzirom na prosječno stanje društvene svijesti kod nas, sigurno važna činjenica.

S druge strane, ekonomija i ekonomska pitanja su, da tako kažemo, u drugom planu (11,50%).

Navedimo neke karakteristične primjere.

Primjeri, naslovi iz novina:

Vize i vizna liberalizacija: *Sigurno ukidanje viza do ljeta, Vizni režim uskoro prošlost, Bez viza najesen*

Najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU: *Eksperti EU danas u BiH*

Ustav, reforme, popis, politička previranja: *Brine nas nacionalistička retorika, Bez popisa, BiH još dalje od EU*

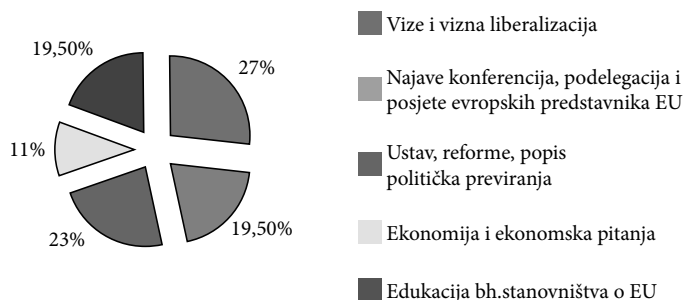
Ekonomija i ekonomska pitanja: *Razvojni fondovi i evropske integracije, Vruća linija s evropskim bankama*

Edukacija bh. stanovništva: *Zdrav proizvod, čist okoliš*

Tabela 17. Tematika tekstova o EU u "Nezavisnim novinama"

NEZAVISNE NOVINE	
EU i zapadni Balkan	9,10%
Karakter i sadržaj EU	13,40%
Teorijski temelji i identitet EU	4,30%
Aktuelni problemi unutar EU	29,70%
Vizije EU	4,30%
Protivrječnosti funkcionisanja EU	0%
Perspektive BiH	39,20%

I u ovom slučaju distribucija tekstova po temama je takva da su u prvom planu sadržaji koji se odnose na perspektive BiH (39,20%) i na aktuelne probleme unutar EU (29,70%). Zanimljivo je da relativno zadovoljavajući broj tekstova tretira karakter i sadržaj EU (13,10%). Dakle, ovdje je moguće dati gotovo istovjetan komentar kao i kod "Oslobođenja", uz jedan mali dodatak: pokazatelj po kojem se svega 9,10% tekstova odnosi na problematiku EU i zapadnog Balkana mogao bi ukazivati i na činjenicu da se ovom značajnom pitanju češće pristupa sa državno-lokalnog nego sa regionalnog aspekta.

Grafikon 9. Tematika i postotak tekstova o BiH i EU u “Nezavisnim novinama“

Ovdje je interesantno naglasiti da analizirani tekstovi pokazuju manje pragmatičan karakter od onih u drugim medijima. Naime (izuzev teme o viznoj liberalizaciji), tekstovi su orijentisani više na probleme ustava, reformi, popisa stanovništva i politička previranja (23%), pa i na edukaciju (19,50%). Po našem mišljenju, ovo mogu biti indikatori jednog šireg – dakle ne samo dnevnopolitičkog pristupa, kompleksnim odnosima BiH i EU. I naravno, iz takvog horizonta se, sasvim sigurno, otvara prostor intenzivnijeg produktivnog uticaja ovog medija na društveno okruženje i procese vezane za predmet našeg istraživanja.

Primjeri, naslovi iz novina:

Vize i vizna liberalizacija: *Na korak do bezviznog režima, Vize ostaju i poslije jula, Problem s vizama je bolan*

Najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU: *Još se ne zna ko dolazi na samit, U pripremi deklaracija, Koferencija EU-zapadni Balkan*

Ustav, reforme, popis, politička previranja: *Nužan popis stanovništva, Ubrzane reforme jedini put ka EU*

Ekonomija i ekonomska pitanja: *Nepovoljan ambijent za grinfild investicije, BiH bi mogla izgubiti oko 19 miliona evra*

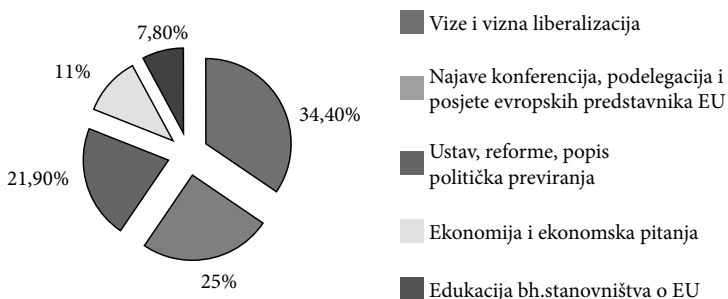
Edukacija bh. stanovništva: Četiri koraka kandidature do članstva, Plagijati ne mogu u Evropu

Tabela 18. Tematika tekstova o EU u novinama "Dnevni list"

DNEVNI LIST	
EU i zapadni Balkan	14,60%
Karakter i sadržaj EU	8,60%
Teorijski temelji i identitet EU	2 %
Aktuelni problemi unutar EU	31,10%
Vizije EU	0%
Protivrječnosti funkcionisanja EU	1,30%
Perspektive BiH	42.40%

Kada je riječ o perspektivama BiH i aktuelnim problemima unutar EU, tekstovi posvećeni ovim temama čine zajedno 73,50% od ukupnog broja tekstova. O takvim i sličnim pokazateljima već su dati nužni komentari. Ali, čini nam se da ovdje treba ukazati na prisustvo tekstova – iako skromno – i o protivrječnostima funkcionisanja EU (1,30%), a s druge strane ipak i odsustvo tekstova o vizijama EU (0%).

Grafikon 10. Tematika i postotak tekstova o BiH i EU u novinama "Dnevni list"

I u ovom mediju je izražena ista ona tendencija preferiranja pragmatičnih tema (skoro 60% tekstova se odnosi na viznu liberalizaciju i najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU). Ipak, petina tekstova (21%) obrađuje pitanja

ustava, reformi, popisa stanovništva i politička previranja. To donekle ublažava dominaciju eminentno pragmatičnih sadržaja. No, ovdje treba reći da je premalo tekstova usmjereno na pitanja edukacije (7,80%), kao i ekonomije (11%).

Primjeri, naslovi iz novina:

Vize i vizna liberalizacija: *Nema novih uvjeta za viznu liberalizaciju, Ne zna se datum liberalizacije viznog režima za našu državu*

Najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU: *Međunarodna konferencija o BiH u travnju u Sarajevu*

Ustav, reforme, popis, politička previranja: *Ustavne promjene “Butmir 3”*

Ekonomija i ekonomska pitanja: *Dodijeljene potrebne oznake za izvoz*

Edukacija bh. stanovništva: *Evropski volonterski servis, Servis gdje učite za život*

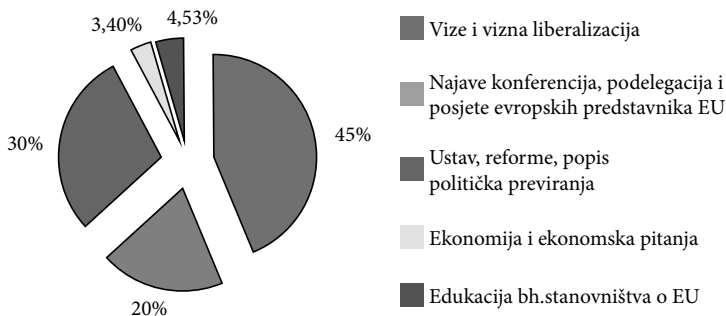
Tabela19. *Tematika tekstova o EU u novinama “Glas Srpske”*

GLAS SRPSKE	
EU i zapadni Balkan	16,40%
Karakter i sadržaj EU	1,70%
Teorijski temelji i identitet EU	0,90 %
Aktuelni problemi unutar EU	28,40%
Vizije EU	0,90%
Protivrječnosti funkcionisanja EU	1,70 %
Perspektive BiH	50%

“Glas Srpske” također je opterećen pomenutim pragmatičnim pristupom. Ono što bi trebalo da nadilazi pragmatizam zastupljeno je tek – rečeno jezikom hemičara – u tragovima. To se naročito odnosi na nedostatak tekstova o karakteru i sadržaju EU (1,70%), protivrječnostima funkcionisanja EU (1,70%), kao i o vizijama EU (0,90%).

Ovaj medij u polovini objavljenih tekstova tretira temat o perspektivama BiH. To je više nego kod drugih analiziranih dnevnih novina. Ovaj podatak se može različito tumačiti. Prvenstveno, pretpostavljamo da je ovaj uklon prema pomenutoj temi rezultat uređivačke politike koja se primjenjuje po principu “pišem najviše o onome što me žulja”. Ali isto tako moguće je da ovaj uklon znači, praktično i istovremeno, otklon od svih onih pitanja i problema koji se tiču EU iznutra. Ako ova pretpostavka stoji, onda je to bitan hendikep “Glasa Srpske” u ostvarivanju ukupne sopstvene funkcije u obavještanju javnosti o EU i procesima unutar ove kompleksne zajednice.

Grafikon 11. *Tematika i postotak tekstova o BiH i EU u novinama “Glas Srpske”*

Kada je riječ o odnosima BiH i EU, opet su dominantni tekstovi pragmatičnog karaktera (zajedno “Vize i vizna liberalizacija”, te “Najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU” čine 65% ukupnog broja tekstova o EU). A nasuprot tome, ekonomskih tema gotovo da i nema (3,40%), dok su i edukativne teme simbolično zastupljene (4,53%).

Izgleda da se ovdje ne radi samo o pragmatizmu, već i o jednom formalnom (i formalističkom) pristupu u okviru uređivačke politike. Naravno, takva uređivačka politika je hermetična sa svim posljedicama koje proizvodi medijska (a to će reći i politička)

zatvorenost. Na to ukazuje i sadržaj tekstova koji su opterećeni dnevno-političkim stavovima, pa čak i jednim svojevrsnim vidom dogmatizma.

Primjeri, naslovi iz novina:

Vize i vizna liberalizacija: *Ukidanje viza prioritet zemlje*

Najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU: *Samit još jedna propuštena prilika, Pomoć Francuske na evropskom putu BiH*

Ustav, reforme, popis, politička previranja: *Nema ukidanja viza zbog straha EU od veza BiH sa teroristima, Bez popisa stanovništva nema približavanja EU*

Ekonomija i ekonomska pitanja: *Ulja iz Modriče željeznicom do EU*

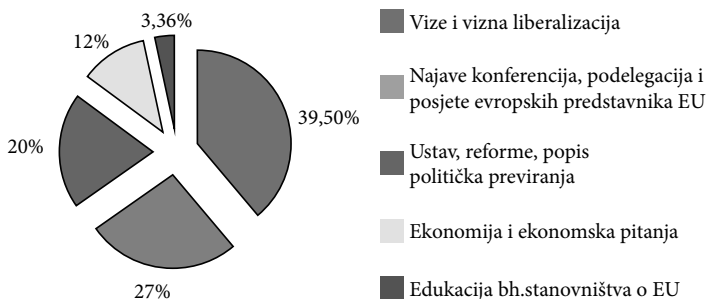
Tabela 20. *Tematika tekstova o EU u novinama “Dnevni avaz”*

DNEVNI AVAZ	
EU i zapadni Balkan	18%
Karakter i sadržaj EU	0%
Teorijski temelji i identitet EU	4%
Aktuelni problemi unutar EU	31,20%
Vizije EU	1,50%
Protivrječnosti funkcionisanja EU	0%
Perspektive BiH	45,30%

I “Dnevni avaz” preferira pragmatičnu orijentaciju, tako da najveći dio već izrečenih konstatacija važi i za ovaj medij. Jedini relativan kvalitet u ovom slučaju je ipak donekle prisutan temat o teorijskim temeljima i identitetu, kao i o vizijama EU (zajedno 5,50%). Karakteristično je da uopšte nema tekstova o karakteru i sadržaju, kao i o protivrječnostima funkcionisanja EU. Ne treba ni naglašavati da ovi pokazatelji upravo ilustruju onu, više puta pominjanu, opštu tendenciju odnosa štampanih medija u BiH

prema raznolikim i svakako kompleksnim sadržajima vezanim za aktualitet ali i budućnost integrisane Evrope.

Grafikon 12. *Tematika i postotak tekstova o BiH i EU u novinama “Dnevni avaz”*

Na ovom mjestu valja ukazati na činjenicu da u “Dnevnom avazu” susrećemo, također, prevagu tekstova o tzv. “praktičnim” pitanjima: opet su u prvom planu vizna liberalizacija (39,50%), kao i najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU (27%). “Ekonomija i ekonomska pitanja” su koliko-toliko korektno zastupljeni (12%), dok tekstovi edukativnog karaktera čine tek 3,36%.

Primjeri, naslovi iz novina:

Vize i vizna liberalizacija: *Nema novih uvjeta za bezvizni režim BiH, Građani BiH od jeseni će putovati bez viza, Ukidanje viza za BiH sigurno ove godine*

Najave konferencija, posjete evropskih delegacija i predstavnika EU: *Evropska diplomatska elita stiže u Sarajevo, Samit EU u Sarajevu nije novi Dejton, Eksperti EU u Tužilaštvu*

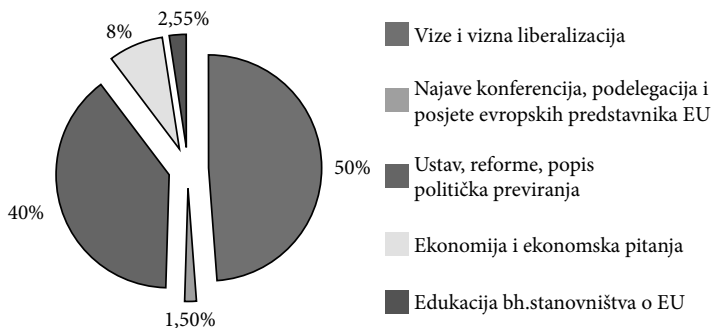
Ustav, reforme, popis, politička previranja: *Hitno donijeti odluke o popisu stanovništva, Građani moraju vršiti pritisak na političare, Samit je ličio na pozorište*

Ekonomija i ekonomska pitanja: *Najviše domaće robe odlazi u Njemačku, Posljednja prepreka za lakši izvoz bh. firmi, EU daje finansijsku podršku BiH*

Tabela 21. Tematika tekstova o EU u časopisu "Slobodna Bosna"

SLOBODNA BOSNA	
EU i zapadni Balkan	4,45%
Karakter i sadržaj EU	28,35%
Teorijski temelji i identitet EU	3%
Aktuelni problemi unutar EU	43,30%
Vizije EU	3%
Protivrječnosti funkcionisanja EU	0%
Perspektive BiH	17,90%

Grafikon 13. Tematika i postotak tekstova o BiH i EU u časopisu "Slobodna Bosna"

Primjeri, naslovi iz novina:

Vize i vizna liberalizacija: *Preporuka Evropske komisije o uklanjanju viza za BiH*

Ustav, reforme, popis, politička previranja: *Ustav BiH mora se uskladiti s Evropskom konvencijom o ljudskim pravima*

Tabela 22. *Tematika tekstova o EU u časopisu “Novi Reporter”*

NOVI REPORTER	
EU i zapadni Balkan	2,60%
Karakter i sadržaj EU	0%
Teorijski temelji i identitet EU	0%
Aktuelni problemi unutar EU	71,10%
Vizije EU	10,50%
Protivrječnosti funkcionisanja EU	0%
Perspektive BiH	15,80%

Grafikon 14. *Tematika i postotak tekstova o BiH i EU u časopisu “Novi Reporter”****Primjeri, naslovi iz novina:***

Vize i vizna liberalizacija: *Šengene bijeli, NGO te ne želi*

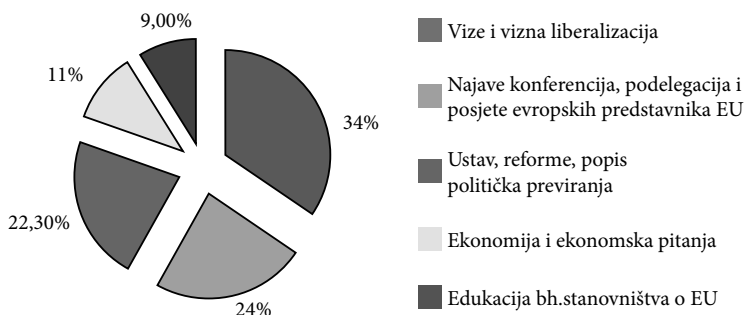
Ekonomija i ekonomska pitanja: *Neravnopravni i na domaćem i na tuđem terenu*

I kod jednog i kod drugog sedmičnog časopisa karakteristično je da se, generalno posmatrano, ne “preslikava” distribucija tematskih sadržaja iz dnevne štampe. Izuzev temata o viznoj liberalizaciji koji je standardno prisutan, u ovim časopisima susrećemo dosta interesantnu distribuciju drugih sadržaja, i to uz bitne međusobne razlike.

U “Slobodnoj Bosni” teme o aktuelnim problemima unutar EU i karakteru i sadržaju EU čine zajedno 71,65% od ukupnog broja tekstova o EU. Na drugoj strani, u “Novom Reporteru” na temat o aktuelnim problemima unutar EU odnosi se 71,10% tekstova, ali zato nema niti jednog teksta o karakteru i sadržaju EU. Isto tako, u “Novom Reporteru” ne susrećemo tekstove o teorijskim temeljima i identitetu EU, kao ni o protivrječnostima funkcionisanja EU, te se to može okvalifikovati kao bitan hendikep ovog časopisa.

Inače, i kada je riječ o poređenju ovih dvaju časopisa u pogledu tematike o relacijama BiH i EU, “Slobodna Bosna” ima profilisanu uređivačku politiku, dok se za “Novi Reporter” to ne bi moglo tvrditi.

Grafikon 15. *Perspektive BiH. Postotak i tematika tekstova u svim medijima*

Ovaj grafikon pokazuje tzv. prosječno stanje tematske orijentacije tekstova u štampanim medijima o odnosu BiH i EU. Kako je vidljivo, dominiraju teme o viznoj liberalizaciji, kao i o najavama konferencija, posjetama evropskih delegacija i predstavnika EU (ovo posljednje posebno u dnevnoj štampi). Na trećem mjestu su napisi o ustavu, reformama i političkim previranjima, nakon čega slijede ekonomske teme, te one edukativnog karaktera.

Najviše se pisalo o aktuelnim problemima u EU (*Kriza u Grčkoj, Bankrot prijete Španiji, Prijete raspad eurozone, Pad eura,*

Štrajkovi u Španiji, Grčkoj opao trgovinski fond, Osnivanje EU kriznog fonda, Era štednje u Evropi i slično). Isto tako, kada su u pitanju tekstovi *Perspektive BiH*, dakle članci koji su direktno vezani za BiH, Vize i vizna liberalizacija (34%) bile su glavna tematika medija. Najmanje je bilo edukativnih tekstova (9%). Najviše edukativnih članaka imale su “Nezavisne novine” (19,50%), na drugom mjestu su novine “Oslobođenje” (14,10%), a posljednji je “Novi Reporter” sa 0,50% tekstova.

U medijima se nije moglo pročitati o funkcionisanju socijalnog i zdravstvenog sistema u Evropi, o penzionom osiguranju, o efikasnosti pravosuđa, brizi o starim osobama i slični tekstovi.

U tekstovima je bilo dosta skraćena kao i pojmova koji čitaocima nisu pojašnjeni. Neki od njih su: *Bijela knjiga, Zelena knjiga, EFTA, IPA, Mapa puta, twinning* i slično.

5. Zaključak

Analiza “Evropska unija u štampanim medijima u BiH” obuhvatila je pet dnevnih listova (“Glas Srpske”, “Nezavisne novine”, “Oslobođenje”, “Dnevni list” i “Dnevni avaz”), kao i dva sedmična časopisa (“Slobodna Bosna” i “Novi Reporter”). U skladu sa predmetom i ciljem istraživanja, prikupljeni i obrađeni podaci su pokazali sljedeće zaključke.

Generalno posmatrano, analizirani štampani mediji u BiH ne tretiraju sadržaje vezane za Evropsku uniju i odnos BiH prema EU kao unutrašnju stvar svojih uređivačkih politika, već preferiraju uglavnom one teme koji su tek informativnog ili dnevnopolitičkog karaktera. U drugom planu su krupna pitanja egzistencije i funkcionisanja tako kompleksnog mehanizma kao što je Evropska unija, vizije unutar same Unije, kao i konkretne perspektive BiH na tom planu. Analizirani mediji većinom pokazuju informativno-politički pragmatizam, formalizam u

tretmanu EU-sadržaja a, u uređivačkom pogledu, ti mediji ispoljavaju i jedan osobeni sopstveni hermetizam, dakle zatvorenost za suštinska pitanja utemeljenja, postojanja i budućeg razvoja Evropske unije.

Što se tiče vrste tekstova, dominiraju vijesti: od ukupno 938 analiziranih priloga, 679 su vijesti. Premalo je komentara (145) i analitičkih priloga (69), kao i intervju (43). Nešto više pažnje ovoj vrsti novinarskih tekstova posvetili su jedino “Oslobođenje”, “Nezavisne novine” i djelimično “Dnevni list”. Čak i u analiziranim časopisima nalazimo premalo komentara i analitičkih tekstova što je, s obzirom na profil ovih izdanja, pomalo iznenađujuće.

U skladu sa pomenutim tendencijama, sa stajališta izvora informacija, u medijima dominiraju tekstovi “bez izvora” (472), dok je također veliki broj agencijskih tekstova (160). S druge strane, objavljeno je svega 56 redakcijskih tekstova. Nešto je bolja situacija sa autorskim tekstovima (222). I tu opet prednjače “Oslobođenje”, “Nezavisne novine” i “Dnevni list”.

U odnosu na ukupni prostor analiziranih medija, sadržaji vezani za Evropsku uniju zauzimaju prosječno manje od 3% prostora. Ovaj procenat je nešto veći jedino kod “Oslobođenja” (5%). U prethodnom dijelu teksta ovakve podatke smo ocijenili kao “upozoravajuće”.

U tematskom smislu, u prvom planu su tekstovi o sadržaju i karakteru Evropske unije, kao i o problemima unutar same Unije, te o perspektivama BiH u odnosu na EU. Tu se mogu naći konzistentni tekstovi, kritički intonirani i sa snažnim porukama – posebno kada je riječ o “Oslobođenju”, “Nezavisnim novinama” i “Slobodnoj Bosni”. Na drugoj strani, karakteristična je relativno skromna zastupljenost tekstova o relacijama EU i zapadnog Balkana, o temeljima i identitetu, vizijama, kao i o protivrječnostima funkcionisanja EU. U komentarima kod svakog analiziranog medija dali smo više mogućih razloga ovakvog

stanja. Ovdje ćemo, pojednostavljeno, ukazati samo na tri. Prvo, moguće je da uređivačke politike pojedinih medija ne tretiraju odnos prema EU kao bitno pitanje regiona. Drugo, otklon od tekstova koji nemaju dnevno-politički karakter, odnosno koji bi se trebali baviti temeljima, identitetom, vizijama i protivrječnostima EU, vjerovatno ima uzrok u predrasudi da je to možda “preteško” za čitaoce, a moguće je i da se radi o pukom formaliziranju bitne funkcije štampanih medija na profiliranju ovdašnjeg javnog mnijenja o EU. Treće, blok mogućih uzroka bi se mogao situirati i u horizont ideologije i politike, ali to je tema koja seže izvan okvira našeg razmatranja.

U našem istraživanju posebno je analizirano pitanje perspektiva BiH, dakle odnos BiH prema EU. Zastupljenost ovih tekstova je po obimu značajna. Ali, tematski, posebno u dnevnoj štampi, dominiraju tekstovi o viznoj liberalizaciji, te o najavama posjeta evropskih delegacija i predstavnika EU. U drugom planu su ekonomija i ekonomska pitanja, kao i tekstovi edukativnog karaktera. Izuzetak ovome su “Oslobođenje” i “Nezavisne novine”, kao i “Slobodna Bosna”.

Naravno, već po samoj svojoj prirodi, pored prezentovanih nalaza, ovo istraživanje otvara i određena pitanja. Ponajprije, radi se o potrebi bitnih promjena u uređivačkoj politici štampanih medija u BiH prema EU. Pored toga, sigurno je da ima potrebe za jačanjem kadrovske osnove u samim medijima i za većim stepenom osposobljenosti za novinarski kompetentnim bavljenjem tako kompleksnim sadržajima kakvi su ovi vezani za EU. Svemu tome je, svakako, neophodna i daleko veća finansijska potpora medijima, a naročito onima koji u njima rade ili će raditi.

6. Literatura

Direkcija za evropske integracije, preuzeto 26. 8. 2010. sa <http://dei.gov.ba>

Velimir Ćurguz Kazimir (2009). *Strah i nada od Evrope*. Preuzeto 1. 4. 2010. sa <http://euclip.nb.rs/kaza-scr.html>.

Glas Srpske, od 1. 2. 2010. do 30. 6. 2010.

Dnevni list, od 1. 2. 2010. do 30. 6. 2010.

Dnevni avaz, od 1. 2. 2010. do 30. 6. 2010.

Oslobođenje, od 1. 2. 2010. do 30. 6. 2010.

Nezavisne novine, od 1. 2. 2010. do 30. 6. 2010.

Slobodna Bosna, od 4. 2. 2010. do 24. 6. 2010.

Novi Reporter, od 3. 2. 2010. do 26. 6. 2010.

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**